

Teremtés a kamrában?

Mirtse Zsuzsa: Sötétkamra (Előhívott versek)

Magyar Napló Kiadó, 2013

A lírában, akár mire akar is válaszolni vagy rákérdezni, előre semmi sem evidens. Annál inkább kifejezően megfogalmazott. Ha ezt elfogadjuk – s ugyan mi mást tehetnénk –, ettől fogva minden válasz, minden kérdés egy megalkotandó (egy feltételezhetően lehetséges) univerzumért végzett munka. E munkában azonban a szó nem kegyelmez. Előbb visz el a hallgatás (vagy ami ezzel egyenértékű: a félreértések) magaslatára, mint akár az egyszer már megjelenített lírai igazságok újrafeltalálásához.

De hogyan is jelenthetne a szó eleve kegyelmet egy olyan világban, amelynek még a lázadása is hamis: az ember naponta fordít háttal szentségeinek, miközben e világ vad egyenlőtlenségeivel ölelkezik.

Ahogy a csendnek megvan a maga masziszívósága és egyéni arca, ugyanúgy a kifejezés is igyekszik szert tenni némi sajátosságra; különben hogyan válna észrevehetővé?! Egy jó kifejezés esszencia és egzisztencia. Azon kívül, hogy szubjektív, talán még neme is sejthető. Esetleg az sem zárható ki, hogy egy nyelvűsége ellenére különös babilonizmus zsibong benne.

Mirtse Zsuzsa *Sötétkamra* (másodnevén: *Előhívott versek*) című kötetének legelőjén, az *Éva-arcok*, mondjuk, kulturáltan megkomponált, másfélnyi szimfónia, arra fut ki, hogy „tudd, az élet előtt és a halál után / minden kapuban, minden kikötőben, / árokparton és temetőben – / ugyanaz a nő áll”. Sugalmas, szép sejtetem. Az embernek kedve támad sokáig ott tanyázni Mirtse gondolatánál. Ám e gondolat addig marad el nem használt igazság, amíg a szerzőjének véletlenül se jut eszébe, hogy akár csak egyetlen vers erejéig s akár csak jel-

képesen is lemondjon saját neméről. Mivelhogy az örök sarokponton, élet előtt, élet után, ugyebár állhatna a férfi is. (Ma azonban az önmegőrzés nem olyan természetes, mint elsöre hinnénk; fáradt és újra kifárasztó viták lobbannak fura személyi igyekezetekkel arról, hogy a nő, ha ír, eleve másképp ír-e, mint a férfi. Hogyan is ne írna másképp, aki más! Férfi és nő együtt adják az embert; azaz legföljebb fele-fele alapon osztoznak ember voltukon. De jól nézünk ki, hogy ezt még mondani kell!)

Mirtse Zsuzsa kapuiból, kikötőiből kétségbevonhatatlan honosságú nő áll. Ő ugyanis fatalizmusát és gyönyörűségét egyaránt kinyilvánítja nőiségének. „arcuk a teremtés egyik fele” – mondja az emlegetett versszimfónia fináléjában. Hogy nem sokkal utóbb, az *Első áldozás* zárásaképp még egyszer kizengesse, amit nőiségében sejt az emberről: „Ha elveszítéd magad, visszahoz – / mert ő a kiszakadt másik feled.”

Valóban ennyire magától értetődő volna odahelyezkedni a nagy vég- és kezdőpontokhoz?

A *Sötétkamra* szerzője nem kényeskedik. S nincsenek szemfényvesztő iparkodásai. Annyira gyöngéd és érzékeny, amennyire gyöngédnek és érzékenynek szükséges lennie önhűsége megnyeréséhez és megtartásához. Belátó embersége, érzelmei, volt fellobbanásokra utaló visszaérzései – egyszóval a világhoz viszonyuló attitűdje az a költői kultúra, amely a szaggatott mindennapok fölé sérthetetlen bizonyosságokat álmodik; aztán föllobban és lehorgad, mint a romantikusok; s ha rádöbben romantizáló hajlamára, tüstént csevegésre

vált, s belső csupaszságát fanyarsággal takargatja.

Holott persze a *Sötétkamra* az ajtófélfától az utolsó zugáig: csupa lelkeség. Lelkeség, speciálisnak szánt ellensúlyozással. Dacára a külső, tárgyias ellensúlyoknak: itt verstől a vers lényegében abban különbözik, hogyan, milyen mértékig hajlandó levetkőzni a lélek az olvasó szeme előtt. Egy-egy pillanatra még a személyi erkölcsrajz is a lelki lejtésre bízatik. „Nem érdekes, hogy miért és mit hiszek” – jegyzi meg Mirtse, hogy a manapság lassan hatujjúvá csodálatosodó nihilizmusnak is adjon. Ha e kissé már koros korszerűsége túl, kicsit is komolyan venné, amiről fanyalog, rögtön átszaladhatna az írással fölhagyottak közé. Mert ugyan hajtsa bármiféle becsvágy az embert a fogalmazáshoz, betűmintázgatásból íróvá kifejleni meggyőződés nélkül aligha lehetséges. Ne higgyünk tehát a *Sötétek ma itt a vizek* zárlatának. Mi volna lényegesebb kapni-valónk Mirtse lelki kitárulkozásából, ha nem éppen az, hogy miért és miben hisz? Ráadásul kötete nagy dallamaiban semmi jele, hogy elnyomni készülne azt a lelki viviszekciót, amelyből, paradox módon, újjáéleszteni óhajtja belső kalandjait. Előbb szomorú, mint szigorú. S bizonytalannal kellő erőfeszítéssel s komoly lelki étvágygyal boncolgat ismerős jelenségeket, de anélkül, hogy bármiféle grandiózus bölcselethez kapcsolódna.

El ne értsük: e dús lelkület nem valami tapasztalatnélküliséget rejtő literátori dekoráció. A fő *monologue intérieur*, az *előhívott versek* kegyelmi pillanatainak vezérszólama képekkel kifejezett, némileg a próza felé tolódozó poézis: tanult verstechnika, stílári biztosság, kellő érzelmi hőfok. S egy csepp filozófia. Imitt-amott felesleges magyarázkodás. Teremtés a kamrában? Szó se lehet róla. Ennél Mirtse Zsuzsa makacsul több.

A profi versíróra valló *Bizonyos pontjaim*, a megindító nőiességű *Javított soraink*, a tódulóan eredeti *Fogócska* még véletlenül sem a rétor-bűvösségnek, hanem csakis

a személyességnek köszönheti kikezdetlenül hitelét. Amint a szerző megint és újra felfedezi, hogy az álcázatlan lélek erotikája az őszinteség, s inkább akar kacér lenni, semmint szemérmes, az is kiderül, mennyire telített ez a lélek. Könnyű felemelkedni a módszeres kötetlenségben, és könnyű elbotlani a tanulságokban. Nincs az a finom kommentár és szenzibilis megokolás, színből és fantáziából kifőzött sűrűség, amely fölérne a belső élet, az imponderabiliák hiteles szövésével. A bensőséges irodalom számára itt dől el, hogy szerzője miféle viszonyt és arányt képez momentum és monumentum között. Egyáltalán: van-e valami is, ami az érzelmi szubtilitások köréből kiülthet? Potensen: minden dolog szimbólum, és semmi sem az. Jelentős és jelentéktelen: egyformán átlelkesíthetők. E tény egyszerre szabadsága és korlátja az alkotónak.

Hogy a lélekből építkezés mennyire nem mondván csinált probléma gyanánt tűnik elő itt, s hogy mily képlékeny tendenciákon fordul meg lényeges és lényegtelen, e kérdést illetően a *Sötétkamra* igazi lecke-könyv. Milyen elegáns is lenne úgy tekinteni rá, mint annak bizonyítékára, hogy a tannak szemernyi esélye sincs az érzéssel szemben. Csakhogy Mirtse Zsuzsa jó alaposan megszórta e kötetet tantételekre hagyatkozó ötletversekkel. A *felszín alatt*, az *Iránytű*, a *Velocipéd*, a *Testbarlang*, a *Végiül* – az ilyesféle apró versekben annyi az ésszerűség, hogy már-már dörömböl rajtuk a líra, legalább valami keveset benyújthasson magából.

Mindenesetre e gyökversek egy bizonyos, absztraktban tanúskodó, élettávoli hűvösség igényét sejtetik. A sóvárgás az általánosításra talán nem teljesen idegen Mirtse Zsuzsától, noha nincs benne több filozófikus ideál, mint bármelyikünkben. Lelkes feladat-pozitúrája is inkább tűnik próbának, s aligha útnak: ő a maga életanyagát és fölgyjűtt bölcseletét belül gondolja végigvihetőnek. Eljátszik egy másik élet élésének gondolatával, de e já-

tékot nem hevíti különösebben, s teoretikusa sem kíván lenni.

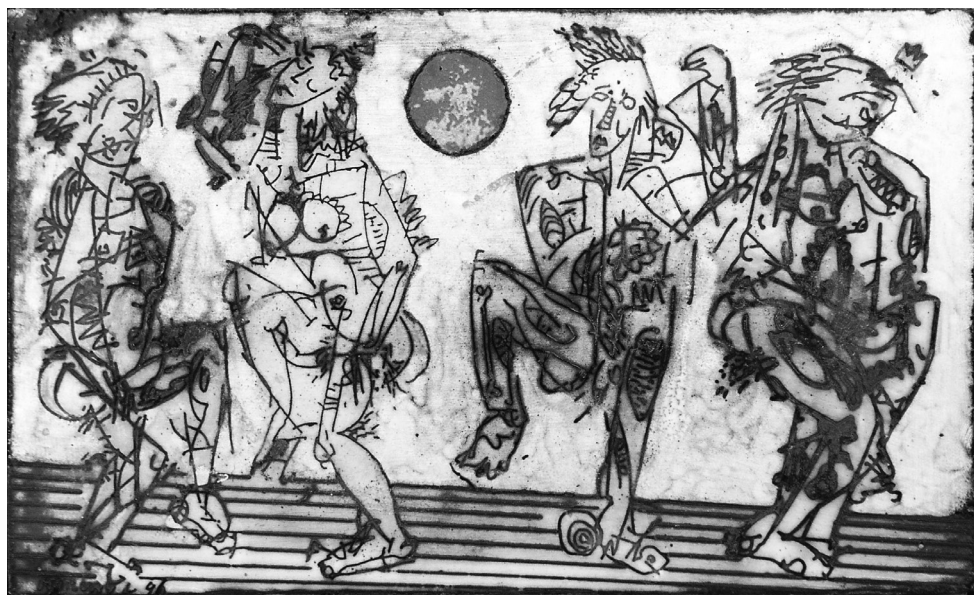
A csend pókja, a test temploma, elfagyott táj, az emlékezés korsója – vegyes, régi s nagyon régen katalógusba szedett titkai a költészetnek; gondolatrontó artisztikumok. Befelé, s akár még beljebb építkezve is, szomorú rangján mire való e porló anyag: muszáj megkérdezni, mivelhogy el-elve bár, de néha mégiscsak megszédül tőlük a *Sötétkamra* szerzője. Pedig nem ez a kifakított művészkedés a számottevő önála.

Időről, elmúlásról, születésről, szerelemről úgy tud új s váratlan meglátásokat versbe szedni lelki élete számára, ha nem akar mindenáron szüksézává válni, ha a formátlan külső élet sarkallásait szívvel-lélekkel viszonyozhatja. Mintha nem is a szabad levegőn, hanem inkább a belső birtoklás tudatában válnék elengedetté.

Az Ezüstlemez, az Utolsó élő kertem, a Szerdálom vagy a Találkozás a halhatatlansággal sokkal több okot ad a hódolatra, mint a berzenkedésre. Jóformán e versek mindegyike megérinti az elokvencia és a túlbeszélés határait. De nemhogy a határsértés áldozataivá válnának, igazi életanyagot és tapasztalatot ölelve illeszkednek bele abba a kompozícióba, amelynek elrendezése legelőször lelki munka.

Az: lelki munka. S mégis valamiképp a térbe vetitottség adja meg igazán egyéni jellegét. „a pillanat nem elég erős kötés” – írja a *Napraforgókban* Mirtse Zsuzsa. Tényleg nem elég erős. Hanem immár szembefordulni érvényükkel, s eljutni felsőbb vagy mélyebb tartományokba, s számolva közben a külső tér aljával és fenségével is, talán már erős kötés. Sőt: esetleg nyerni kezdő program. Ez következik?

Kelemen Lajos

KELEMEN LAJOS (1954) költő, kritikus, szerkesztő.